

vers. 7), ob similitudinem vers. 6 Psalmi cxi cum ultimo Psalmi lvi, cujus tamen hac insertione perturbatur sententiarum nexus. Ceterum strophæ tres: vers. 2-5, immensam benignitatem tuam canam, o Deus; vers. 6-10, ostende, servatis cultores tuos, potentiam tuam, o Jova, qui terram sanctam una cum terris adjacentibus nostram esse jussisti; vers. 11-14, te duce vincemus.

1. Canticum, carmen Davidis.
2. Firmum (intrepidum) est cor meum, Deus, canam voce et fidibus gloriam meam (Jovam).
3. Expergiscere, nablium et lyra, excitabo auroram.
4. Celebrabo te inter populos, Jova, et canam te inter nationes.
5. Nam magna super cælos est gratia tua, et usque ad nubes veritas tua.
6. Effer te super cælos, Deus, et super omnem terram sit gloria tua:
7. Ut eripiantur dilecti tui, serva dextera tua, et exaudi nos.
8. Deus locutus est in sanctitate tua: lætitia exultem! dividam Sichemum, et vallem Succoth metiar.
9. Mihi est Gileaditis, mihi Manasse, et Ephraim munimentum capitis mei, Juda sceptrum meum.
10. Moab olla lotionis meæ, super Edom projicio calceum meum, de Philistæa júbilo.
11. Quis ducet me in urbem munitam, Quis deducet me usque ad Idumæam?
12. Nonne tu, Deus, qui rejeceras nos, neque exibas, Deus, cum exercitibus nostris?
13. Da nobis auxilium ab adversario, vana est salus (auxilium) hominum.
14. Per Denm agemus fortiter, isque pedibus comminet adversarios nostros.

NOTE.

Vers. 2. *Gloriam meam*, propr. *gloriam, inquam, meam*. Alii, *in anima mea*, quod languidum—
Vers. 3. *Excitabo*, etc., ut canam; Mauror, *vigilabo cum aurora*.—Vers. 7-14. Cf. Ps. lx.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CVIID.

PARATUM COR MEUM DEUS.

Hic Psalmus non eget explicatione: constat enim ex parte extrema Psalmi lvi et lxx. Cur autem Psalmus hic additus sit ad eos, cum nihil novi contineat, ratio videtur fuisse, ut compleretur numerus centum quinquaginta Psalmorum: nisi forte subsit aliqua ratio magis recondita, quam mihi fateor notam non esse.

PSALMUS CIX

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *In finem, Psalmus David.*

V. s. h. — *Victori, David Canticum*
[*h. Psalmus*].

2. Deus, laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est.

Deus laudabilis mihi, ne taceas: quia os impii et os dolosi contra me apertum est.

3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis.

Locuti sunt de me lingua mendacii: et verbis odii circumdederunt me, et expugnaverunt me frustra.

4. Pro eo ut me diligenter, detrahebant mihi: ego autem orabam.

Pro eo quod eos diligebam, adversabantur mihi: ego autem orabam.

5. Et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea.

Et posuerunt contra me malum pro bono, et odium pro dilectione mea.

6. Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus.

Constitue super eum impium, et Satan stet a dextris ejus.

7. Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum.

Cum fuerit judicatus, exeat condemnatus, et oratio ejus sit in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter.

Fiant dies ejus pauci: episcopatum ejus accipiat alter.

9. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.

Sint filii ejus pupilli, et uxor ejus vidua.

10. Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent, et ejectionibus de habitationibus suis.

Instabiles vagantur liberi ejus, et mendicent, et querantur in parietinis suis.

11. Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores ejus.

Scrutetur exactor universa quæ habet, et diripiant alieni laborem ejus.

12. Non sit illi adjutor, nec sit qui misereatur pupillis ejus.

Non sit qui ejus misereatur, nec qui clemens sit in pupillos ejus.

13. Fiant nati ejus in interitum: in generatione una deleatur nomen ejus.

Fiat novissimum ejus interitum: in generatione altera deleatur nomen ejus.

14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, et peccatum matris ejus non deleatur.

Redeat in memoriam [*h. commemoretur*] iniquitas patrum ejus apud Dominum, et iniquitas [*h. peccatum*] matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, et dispereat de terra memoria eorum:

Sint contra Dominum semper, et intereat de terra memoria eorum:

16. Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam:

Eo quod non est recordatus facere misericordiam: et persecutus est virum inopem, et pauperem: et compunctum corde, ut interficeret.

17. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare.

Et dilexit maledictionem, quæ [*al. et*] venit

18. Et dilexit maledictionem, et venit ei;

et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, et intravit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, et sicut zona, qua semper præcingitur.

20. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, et quæ loquuntur mala adversus animam meam.

21. Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum, quia suavis est misericordia tua.

Libera me, 22. quia egenus et pauper ego sum, et cor meum conturbatum est intra me.

23. Sicut umbra cum declinat, ablatus sum, et excussus sum sicut locusta.

24. Genua mea infirmata sunt a jejuniis, et caro mea immutata est propter oleum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis; viderunt me, et moverunt capita sua.

26. Adjuva me, Domine Deus meus: salvum me fac secundum misericordiam tuam.

27. Et sciant quia manus tua hæc, et tu, Domine, fecisti eam.

28. Maledicent illi, et tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur; servus autem tuus lætabitur.

29. Induantur, qui detrahunt mihi, pudore; et operiantur sicut diploide confusione sua.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo, et in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit a dextris pauperis, ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

Argumentum. — Adversus homines impios, qui innocentes persequerentur, et mala pro beneficiis redderent, diras execrationes pronuntiat, atque mala multa capiti illorum dicit. De Doego alii cogitant, de Achitophelæ aut Simæ alii. Post exordium (vers. 1-5), sequuntur execrationes (vers. 6-20), tum precatio et spes (vers. 21-31).

1. Præcentori, carmen Davidis.

Deus laudum mearum (quem laudo semper),
ne sis surdus (alii, *tacens*) ad preces meas.

2. Nam os improbi et os fraudis contra me apernerunt (hostes),
loquuntur mecum lingua mendacii.

3. Et verbis odii circumdant me,
et impugnant me sine causa.

4. Pro amore meo hostiliter persecuti sunt me,
ego vero preces sterno.

ei; et noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo.

Et indutus est maledictione quasi vestimento suo, et ingreditur quasi aqua in viscera ejus: et quasi oleum in ossa ejus.

Sit ei quasi pallium [*h. vestimentum*], quo circumdatur, et quasi cingulum, quo semper circumdatur.

Hæc est retributio eorum [*al. his*], qui adversantur mihi a Domino, et qui loquuntur malum contra animam meam.

Tu autem, Domine Deus, fac mecum propter nomen tuum: quoniam bona est misericordia tua, libera me.

Quoniam egenus, et pauper sum: et cor meum vulneratum est intrinsecus.

Quasi umbra cum inclinat, abductus sum, excussus quasi locusta.

Genua mea vacillaverunt a jejuniis, et caro mea mutata [*h. macilentata*] est absque oleo.

Et ego factus sum opprobrium eis: videntes me moverunt caput suum.

Adjuva me, Domine Deus meus: salva me secundum misericordiam tuam.

Et [*al. ut*] sciant quoniam manus tua hæc: tu, Domine, fecisti eam.

Maledicent illi, et tu benedices: restiterunt, et confundentur [*h. restiterunt, et confusi sunt*]: servus autem tuus lætabitur.

Induantur adversarii mei confusione, et operiantur quasi pallio confusione sua.

Confitebor Domino vehementer in ore meo, et in medio populorum [*h. multorum*] laudabo eum.

Quoniam stabit a dextris pauperis [*h. egeni*], ut salvet a iudicibus [*h. iudicantibus*] animam ejus.

5. Et tribuunt mihi malum pro bono, et odium pro dilectione mea.

6. Super illum constitue improbum (qui eum vexet), et adversarius stet ad dexteram ejus.

7. Quam judicatur, exeat reus, et precatio ejus sit in peccatum.

8. Sint dies ejus paucitates (pauci), munus ejus accipiat alius.

9. Sint filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.

10. Vagentur liberi ejus et mendicent, et stipem (vel *victum*) quaerant procul a ruderibus suis (domus suæ).

11. Illaqueet fenerator omnia quæ sunt illi, et diripiant alieni laborem ejus.

12. Ne sit illi qui protrahat benevolentiam, neve sit qui misereatur orphanorum ejus.

13. Sit posteritas ejus in excisionem, in altera ætate deleatur nomen eorum.

14. In memoriam revocetur culpa patrum ejus apud Jovam et peccatum matris ejus ne deleatur.

15. Sint (parentum delicta) coram Jova perpetuo, et abscondat e terra memoriam eorum:

16. Eo quod non cogitavit facere misericordiam, et persecutus est hominem afflictum et pauperem, et fractum animo, ad interficiendum eum.

17. Et amavit execrationem (in miseros loqui), et venit ei et noluit benedictionem, et procul abest ab illo.

18. Et induat execrationem ut vestimentum suum, et intret illa aquarum instar in intima ejus, et olei instar in ossa ejus.

19. Sit illi ut vestis, qua tegit se, atque cingulum, quo perpetuo se cingit.

20. Hæc sit (vel est) merces adversariorum meorum a Jova, et eorum, qui loquuntur malum contra me.

21. Tu vero, Jova, Domine, fac mecum secundum nomen tuum; nam bona (eximia) est gratia tua: eripe me;

22. Nam afflictus et pauper ego sum, et cor meum vulneratum est in me.

23. Ut umbra, cum declinat, abeo; exentior, ut locusta (ventis exagitata).

24. Genua mea labant præ jejuniis, et caro mea deficit pinguedine.

25. Et sum ego contumelia iis; vident me, motitant caput suum.

26. Adjuva me, Jova, Deus mi, salva me secundum gratiam tuam.
27. Et cognoscat, hoc esse manum tuam (manus tuæ opus), te, Jova, fecisse illud.
28. Exsecrentur illi, tu vero benediceis; insurgant, pudore afficiuntur, et servus tuus lætatur.
29. Induant adversarii mei ignominiam, et tegant se, ut tunica, contumelia sua.
30. Celebrabo Jovam valde ore meo, et in medio multorum laudabo eum,
31. Quod stat ad dexteram egeni, ut salvet eum a condemnantibus animam ejus.

NOTE.

Vers. 3. Alius, *res odii*, i. e. odia. — Vers. 4. Ego vero nil nisi preces fundo : cf. *ego sum pax*, i. e. quietus, Ps. cxx. 7. Alius, *ego vero vir precum*. — Vers. 6. *Illud*, collect. capiendum. *Ad dexteram* : accusatorem reo a dextra stetisse apud Hebræos, colligitur ex *Zach. iii. 1.* — Vers. 8. *Munus* : Maurer, *opes*. — Vers. 10. Alexandr. legit *tegorshon*, *expellantur*. — Vers. 11. *Illaqueet*, artibus feneratoricis ad se rapiat. — Vers. 12. Cf. Ovidii illud : « Sis miser et nulli miserabilis. » — Vers. 13. *Deletur* : Maurer, *extinguatur*. — Vers. 17. Maurer, *veniat, absit*, quamquam futura *vov* convers. instructa nunquam optative accipiuntur. — Vers. 24. *Jejunio*, ex aegritudine, ait Maurer; ex penitentia, ait Hengstenberg. *Deficit pinguedine* sua pristina, emaciatur, *mem* privativo : ita Maurer; vel, *ut non sit pinguedo*, eod. sensu; Hengstenberg, *caro mea mentitur*, negatur (gr. *ἄρα τῆς* : cf. *Matth. vi. 16*), *quia non est oleum*, quo ungitur.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CVIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

Non desunt ex recentioribus, qui hunc Psalmum exponant ad litteram de persecutoribus David, qualis fuit Doeg Ithumeus, Achitophel et alii : sed cum nulla fiat in titulo mentio persecutorum David, et veteres expositores, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus et Euthymius simpliciter de Juda proditore et Judæis exponant, et S. Petrus in *Actis Apostol.*, cap. 1, de Juda proditore Psalmum hunc scriptum esse confirmet, nos quoque de Iuda et Judæis Psalmum totum simpliciter exponemus. Igitur argumentum Psalmi est prophetia per modum imprecationis adversus Judam et Judæos Christi persecutores.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS, LAUDEM MEAM NE TACUERIS, QUIA OS PECCATORIS, ET OS DOLOSI SUPER ME APERTUM EST.

Verba Christi sunt similia illis, que habentur in Evangelio *Joan. xvii* : « Clarifica me, tu Pater. » Rogat *Zâtur* Christus homo Deum Patrem, ut laudem ejus, id est, innocentiam, charitatem aliasque virtutes non taceat, quod impletum est per Apostolos Spiritu Sancto plenos, qui omnibus linguis toti mundo Christum laudes prædicaverunt; impletum quoque est per sequentes martyres, et confessores, et doctores, qui vel sanguine, vel mo-

ribus, vel litteris, vel miraculis, vel præconio vocis Christi encomia omnibus seculis et omnibus gentibus nuntiaverunt. Reddit deinde causam, cur gloriam istam a Deo petat : quoniam non desunt, qui eam falsis criminationibus obscurare conentur. « Quia, inquit, os peccatoris et dolosi, » Caiphus videlicet, et Judæi, vel generatim populi judæici, « super me apertum est. » Dicit autem *peccatoris et dolosi*, quoniam persecutores Christi odio et invidia pleni erant, et tamen dolo simulabant amicitiam, cum dicerent : « Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate do-

ces, » etc., *Matth. xxii*. Itaque peccatores erant, quia oderant, quem diligere debuissent; et dolosi erant, quia fingentes amicitiam eum capere volebant in sermone : vel, alii peccatores erant manifesti, qui aperte blasphemabant « eum seductorem esse, et in Beelzebub ejicere demonia; » alii dolosi erant, ac peccatores, occulti, qui sub specis interrogationum, quasi discere cupientes, insidiabantur famæ et vite ejus. Ex hebræo nonnulli vertunt, *Deus laudis mee*, quia legunt in hebræo אלהי, non אלהים, sed falluntur; nam vox *elohe*, non semper est in regimine, sed est unum ex nominibus Dei, ut S. Hieronymus docet in epist. ad *Marcellam*. Adde quod nec Septuaginta Interpretes, nec S. Hieronymus agnovissent istud regimen in nomine Dei, ut patet ex versionibus ipsorum. S. Hieronymus ex hebræo vertit, *Deus laudabilis mihi, ne taceas*; sed vox hebræa אלהים significat, *laus mea, vel laudem meam*; non enim Hebræi declinant nomina per casus. Septuaginta Interpretes intellexerunt ea voce significari *laudem meam*. S. Hieronymus autem significari credidit, *laus mea*, et ideo reddidit, *laudabilis mihi*; idem enim est : *Deus est laus mea, et Deus est laudabilis mihi*. Latinus Interpres grecam lectionem secutus est, que reprehendi non potest, cum hebræica lectioni conveniat. Illud, *ne tacueris*, opponitur illis, *os peccatoris apertum est*; æquum enim est ut veritas non taceat, quando falsitas clamat.

2. LOCUTI SUNT ADVERSUM ME LINGUA DOLOSA, ET SERMONIBUS ODII CIRCUMDEDERUNT ME, ET EXPUGNAVERUNT ME GRATIS.

Declarat quod dixit : « Os peccatoris, et os dolosi apertum est super me. » « Apertum est, inquit, os dolosi, » quia locuti sunt adversum me lingua dolosa, laudantes, ut magistrum bonum, et interim insidiantes mihi, ut caperent in sermone. Apertum quoque est os peccatoris, quia « sermonibus odii circumdederunt me, » manifestantes verbis apertis odium quod gerebant in corde, et dicentes : « Non est hic homo a Deo; ecce homo vorax, et potator vini : folle, tolle, crucifige eum. » Sed sive dolosa lingua, sive sermonibus odii me oppugnarent, « gratis me oppugnabant, » quia sine ulla justa causa, cum redderent mala pro bonis. Illud, *expugnauerunt*, positum est pro *oppugnauerunt*. Verbum enim hebraicum et grecum *bellare* et *pugnare* significat. In eadem significatione ponitur hoc verbum in *Psalm. cxxviii* : « Sepe expugnauerunt me a juventute mea; etenim non potuerunt mihi, » ubi illud, *non potuerunt mihi*, demonstrat, *expugnauerunt* positum esse pro *pugnauerunt*.

3. PRO EO UT ME DILIGERENT, DETRAHEBANT MIHI : EGO AUTEM ORAEAM.

Explicat ultimam illam particulam, *gratis*, nam eum rependere deberent amorem amori, illi vice

dilectionis detrahebant mihi; ego tamen non reddidi mala pro malis, sed orabam Deum pro illis. Id aperte fecit Dominus in cruce, cum ait : « Pater, ignosce illis; » sed credibile est id eum occulte fecisse quotiescumque defractiones audiebat. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, *pro eo ut quod eos diligebam*, ubi nos habemus, *pro eo ut me diligerent*. Sed vox hebraica ambigua est : potest enim esse nomen, ut est in sequenti versiculo, et significare, *dilectio mea*, et potest esse verbum, et significare *dilecti*, vel *diligebam*; nam a verbo אהב, quod est *diligere*, fit אהבתי, quod *dilexi* et *dilectio mea* significare potest. Græca vox, ἀγαπή με, que significat, *diligere me*, est etiam ambigua, et potest accipi tam active, quam passive : pro *diligere me*, id est, pro *dilectione*, quam eis impendebam; et pro *diligere me*, id est, pro *dilectione*, quam mihi debebant; sed Latinus Interpres sustulit istam ambiguitatem, et vertit, *pro eo ut me diligerent*, et hanc intelligentiam secuti sunt expositores veteres, tum greci, ut Chrysostomus et Theodoretus; tum latini, ut Hieronymus et Augustinus. Itaque veteres expositores Vulgatam latinam versionem suam expositionibus probaverunt.

4. ET POSUERUNT ADVERSUM ME MALA PRO BONIS, ET ODIUM PRO DILECTIONE MEA.

Idipsum clarius repetit, quasi dicat : Rependerunt mihi maledictionem pro benedictione, odium pro amore, vulnera multa pro curacionibus multis, mortem corporalem pro vita spirituali.

5. CONSTITUE SUPER EUM PECCATOREM, ET DIABOLUS STET A DEXTRIS EJUS.

Transitum facit Propheta ad Judam, quem prævidebat « ducem futurum eorum qui comprehenderunt Jesum, » ut loquitur S. Petrus *Actor. i*, et per modum imprecantis prædicit, quæ illi eventura prospiciebat. Ac primam, inquit, « constitue super eum peccatorem, » id est, noluit Judas super se Christum, Dominum utique justissimum et mitissimum; ideo constituit super eum spiritum avaritiæ, cui serviet infelicititer usque ad mortem. Judas enim servire voluit mammonæ, ac per hoc servire non potuit Christo, « quia nemo potest duobus dominis servire, » *Matth. vii*. Porro spiritus avaritiæ iniquissimus est, cum honorem Deo debitu idolo tribuat, dicente Apostolo ad *Ephes. v*, de avaritiâ, « quod est idolorum servitus. » « Et diabolus stet a dextris ejus, » id est, et diabolus erit dux ejus in operibus malis, et illi perpetuo assistet, vel potius tanquam canem alligatum vinculo cupiditatis illum trahet, et ad nocendum proprio etiam magistro incitabit. S. Augustinus, per peccatorem præpositum Judæ, intelligit eundem diabolum, qui tanquam ejus dominus stabat a dextris ejus. Idem S. Augustinus recte monet Judam gessisse personam totius Synagoga, quemadmodum S. Petrus gerebat personam to-

tius Ecclesie; et ideo, que hic dicuntur de Juda, illi quidem convenire, sed convenire etiam et illustrius toti Synagoge, que recusans habere Christum regem, habuit diabolum et Cesarem, et ejus loco Pilatum

6. CUM JUDICATUR EXEAT CONDEMNATUS, ET ORATIO EJUS FIAT IN PECCATUM.

Predicit nunc Propheta infelicissimum exitum Jude, ad quam prophetiam respexisse videtur Dominus Joan. xvii, cum ait: « Quos dedisti mihi custodiri, et nemo exiis perit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impletur. » Ergo, inquit, « cum judicatur » a Deo in exitu de hac vita, « exeat, » id est, exibat condemnatus, et si forte oraverit Deum, oratio ejus non solum non impetrabit remissionem peccati, sed ipsa oratio fiet illi in peccatum. Cur oratio Jude facta sit illi in peccatum, rationem reddit S. Hieronymus, quia oravit sine spe indulgentie, et desperans laqueo se suspendit. S. Augustinus dicit factam esse in peccatum, quia non est facta per Christum mediatorem. Euthymius addit factam esse in peccatum, quia Judas, ut etiam ceteri persecutores Christi, orabant Deum pro exterminatione nominis christiani. Posset etiam addi Jude orationem factam esse in peccatum, quia Judas non a Deo, sed a diabolo auxilium petiit. Diabolus autem suspensum illi suavit. Quo loco admonendi sunt lectores, orationem peccatoris non semper esse peccatum, sed saepe multum valere ad remissionem peccatorum, ut intelligi potest ex oratione Publicani, Luc. xviii; tunc autem fieri in peccatum, non in corpore. Propheta declarat dies ejus futuros etiam paucos, ob imminentem veram mortem, per quam filii ejus orphani, et uxor vidua remaneret. Quod impletum est, quia eadem die laqueo se suspendit, et non diu postea in excidio Hierosolymae omnes fere viri interierunt: et relicti sunt plurimi orphani et plurimae viduae.

7. FIANT DIES EJUS PAUCI, ET EPISCOPATUM EJUS ACCIPIAT ALTER.

Hic est locus quem S. Petrus allegavit Act. 1, ut ostenderet necessarium fuisse ut in locum Jude aliquis substitueretur; et cum omnes Apostoli et discipuli judicio S. Petri acquieverint, ac per hoc unanimi consensu locum istum Psalmsi de Juda

intellerint, nemini licet aliter exponere. « Oportet, » inquit apostolus Petrus Act. 1, « impleri Scripturam, quam predixit Spiritus Sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum. » Videmus autem impletum fuisse hoc vaticinium in Juda perfectissime: nam facti sunt dies ejus pauci, sive cum S. Augustino intelligamus dies apostolatus, sive cum S. Hieronymo dies vite, sive cum Euthymio dies ejus post peccatum commissum. « Et episcopatum, » id est, apostolatam « ejus accipiat alter, » Matthias videlicet, qui omnibus modis erat alter, id est, non consanguineus, non familiaris, non amicus, non similis vite ac morum. Nomen episcopatus in hebreo est *קֹדֶשׁ*, quod ab *קָדַשׁ* ducitur et visitando deducitur; debet enim episcopus assidue inspicere et visitare oves suas, de quibus rationem Domino redditus est: id quod, qui longe absunt ab episcopatu suo, certe prestare non possunt. Hoc idem impletum est in Judaeis: nam post Jude peccatum pauci fuerunt dies Judaeorum in episcopatu, id est, in sacerdotio, sive pontificatu; et episcopatum eorum accepit alter, quia translatum est sacerdotium Aaronicum ad sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, et nulli sunt hodie pontifices Judaeorum, et multi sunt pontifices christianorum.

8. FIANT FILII EJUS ORPHANI, ET UXOR EJUS VIDUA.

Ne quis forte existimaret Judam condemnandum ad penam aliquam, vita durante, et tunc fierent dies ejus pauci in episcopatu, non in corpore. Propheta declarat dies ejus futuros etiam paucos, ob imminentem veram mortem, per quam filii ejus orphani, et uxor vidua remaneret. Quod impletum est, quia eadem die laqueo se suspendit, et non diu postea in excidio Hierosolymae omnes fere viri interierunt: et relicti sunt plurimi orphani et plurimae viduae.

9. NUTANTES TRANSFERANTUR FILII EJUS, ET MENDICENT; ET EJICIANTUR DE HABITATIONIBUS SUIS.

Explicat sermum filiorum Jude, ac dicit eos instabiles vagaluros et mendicatos in aliena regione, quoniam ab habitatione sua ejectur. In hebreo paulo aliter leguntur ultima verba hujus versiculi. Sic enim venit S. Hieronymus, et *quarantur in parietibus suis*. Sed Septuaginta Interpretes, quos latinus sequitur, non legerunt in hebreo *קִירָא*, quod significat *quarere*, sed *קָרָא*, quod significat *ejicere*. Et, ut saepe diximus, lectio quam habuerunt in suis codicibus Septuaginta seniores, omnino preferenda est lectioni Rabbino um. Ilud, in parietibus suis, optime translatum est a Septuaginta Interpretibus in *non habitabunt in domo sua*, id est, ex ruinosis habitationibus suis. Nam idem significat *parietina*, id est, domus diruta, ubi soli remanent parietes. Particula *et*, quam habent Sep-

tuaginta Interpretes, habetur satis aperte in hebreo, quamvis S. Hieronymus verterit in: quoniam particula *et* utrumque significare potest, sed frequentius accipitur pro *et*, vel *ab*. Itaque sensus nostrae lectionis est, quod Jude filii, et ceteri Judei non solum non permittunt habere integras domos, quia Hierusalem evertenda erat, sed ejicientur etiam de habitationibus dirutis, ut ne ruinas quidem domorum suarum possidere eis liceat, quod impletum esse res ipsa testatur.

10. SCRUTETUR FENERATOR OMNEM SUBSTANTIAM EJUS; ET DIRIPIANT ALIENI LABORES EJUS.

Redditur hoc loco ratio cur filii Jude et Judei ceteri sint futuri pauperissimi, ac plane mendicij: quia videlicet creditores eorum, quibus solvendo non erant, diligentissime querent, et accipient substantiam eorum; et si quid superfuert ex labore eorum quassum, diripient alieni, milites scilicet Titi imperatoris, qui (ut scribit Josephus lib. VI de Bello Judico, cap. xv) scrutabantur aurum etiam in visceribus hominum, ad hunc finem illos dissecantes. Et haec quidem olim passi sunt Judei, sed nunc feneratoris effecti ex bonis pauperum christianorum ditescunt. Ilud, *scrutetur*, nunc est in codice hebraico, *קָרָא*, quod *illegare*, vel *irretire*, significat. Sed Septuaginta et S. Hieronymus, qui verterunt *scrutetur*, videntur legisse *קָרָא*, quod est *dirigenter querere*; proinde post tempora S. Hieronymi, locus hic vitio librorum corruptus videtur.

11. NON SIT ILLI ADJUTOR, NEC SIT QUI MISEREATUR PUPILLIS EJUS.

Et hoc manifeste impletum est in Juda et in Judaeis; Judas enim ad principes sacerdotum accessit et pecunias retulit, ac se peccasse confessus, nihil auxilii vel consolationis accepit; responderunt enim: « Quid ad nos? tu videris! » Matth. xxvii. Quare rejectus a sacerdotibus, et a Christo veniam non sperans, abiens laqueo se suspendit. Porro Judei a Romanis obsessi neminem habuerunt, qui eos juvare auderet.

12. FIANT NATI EJUS IN INTERITUM, IN GENERATIONE UNA DELEATUR NOMEN EJUS.

Predicit Propheta, filiis Jude mortuis, delendum omnino nomen ejus in generatione una, quia videlicet non remanebunt filii filiorum, id est, secunda vel tertia generatio. Et hoc quidem de filiis carnis Jude impletum esse credimus: sed scimus etiam adimpletum in filiis spiritualibus. Nam aliorum Apostolorum multi numerati sunt filii filiorum, quos illi per Evangelii educationem in Christo genuerunt: et posteritas eorum in aeternum manebit. Jude vero spiritualis posteritas nulla est; Judei vero quamvis non omnino extincti sint, perit tamen in generatione una regnum, sive republica eorum: nam post eversam Hierosolymam, dispersi fuerunt in gen-

tes, et nunc impletur in eis quod praedixit Osee propheta cap. 11: « Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine epod, et sine therapim. » Itaque illud, *interitum*, significat interitum populi, sive regni, ut non sint amplius unus populus, sive regnum, sed homines dispersi per omnes populos et regna. Ex hebreo S. Hieronymus vertit: *Fiat novissimum ejus interitum, in generatione altera deleatur nomen ejus*. Sed Septuaginta non male verterunt: « Fiant nati ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen ejus. » Nam vox hebraea *אֲחָדָה* significat ad litteram *reliquia ejus*, sive, quod post eum remanet. Et quamvis possit hoc significare, *novissimum ejus*, ut vertit S. Hieronymus, quia novissimum postea erit, tamen rectissime verterunt Septuaginta Interpretes, *nati ejus*, id est, reliquiae ejus, sive posteritas ejus. Ilud quoque, in *generatione una*, recte interpretatum est: quoniam Septuaginta non legerunt *אֶחָדָה*, id est, *altera*, ut legit S. Hieronymus, sed *אֶחָדָה*, id est, *una*; litterae enim simillimae sunt, et facile fuit libraribus unam litteram pro alia ponere.

13. IN MEMORIAM REDEAT INQUITAS PATRUM EJUS IN CONSPPECTU DOMINI: ET PECCATUM MATRIS EJUS NON DELEATUR.

Addit Propheta ad calamitates Jude et Judaeorum, ut peccata parentum in eis puniantur. Vocat autem patres, non solum patrem ejus naturalem, sed omnes eos Hebraeos qui peccaverunt in deserto, et postea in terra promissionis; vocat vero matrem, non tantum matrem propriam, sed integram Synagoga, sive ipsam civitatem Hierusalem, de qua dicitur Thera. 1: « Peccatum peccavit Hierusalem. » Quod autem hic dicit Propheta, significavit etiam Dominus Matth. xxiii, cum ait: « Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram a sanguine Abel just, usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam. » Et hoc ipsum imprecari sunt impii Judei filiis suis, Matth. xxvii, 25: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros. » Neque repugnat haec sententia verbis Ezech. cap. xviii: « Filius non portabit iniquitatem patris. » Ezechiel enim loquitur de filiis qui non imitantur peccata parentum; Psalmus autem loquitur de filiis qui peccata parentum imitantur. Deus enim, irritatus peccatis parentum, expectat quidem filios ad penitentiam; sed si illi pergant parentum iniquitates imitari, et sic implere mensuram patrum suorum, tandem omnia exterminat, non solum considerans peccata praesentium, sed etiam praeteritorum. Atque hoc est quod Exod. xx, Deus dixit, cum legem populo daret: « Ego sum Deus tuus fortis, zelotes, visitans peccata parentum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me. » Vide de concordia harum

Scripturarum S. Thomam in I II, *Quest. LXXXVII*, art. 8, et theologos ceteros apud Magistrum Sententiarum, lib. II, dist. 33.

14. FIANT CONTRA DOMINUM SEMPER, ET DISPEREAT DE TERRA MEMORIA EORUM, PRO EO QUOD NON EST RECORDATUS FACERE MISERICORDIAM.

Repetit quod dixit de peccatis parentum, et eleganter opponit memoriam peccatorum memoriam glorie Judae et Judaeorum, quasi dicat: Vivet coram Deo memoria peccatorum patris et matris ipsorum, ut poena semper maneat, et contra dispareat de terra memoria glorie et felicitatis ipsorum. Illud enim, *contra Dominum*, significat, *coram Domino*, sive ex opposito oculorum Domini, ut semper videantur a Domino peccata illa: haec enim est vis vocis hebraicae נגהד *neghed*, et graece *ισοριον*. Illud autem, *memoria illorum*, non significat simplicem memoriam personarum, sed faustam commemorationem. Viget enim commemoratio aliorum Apostolorum, quae quotannis renovatur cum honore et laudibus ipsorum: Iudae commemoratio nulla fit, et si quando nomen ejus pronuntiandum est, cum execratione et horrore pronuntiat: sic etiam gentis Judaeorum nulla fit commemoratio, nisi cum contemptu, ut gentis vilissimae, quae ubique servit. Addit Propheta causam tot calamitatum Judae et Judaeorum: « Quoniam, inquit, non est recordatus facere misericordiam; » nam, ut scribit B. Jacobus cap. II: « Judaeum sine misericordia illi, qui non facit misericordiam; » Ille enim fuit peccatorum Judae, quod cum videret principes Judaeorum furere adversus Christum, ipse nulla misericordia motus erga innocentem magistrum et Dominum suum, crudelissime illum tradidit capiendum et occidendum.

15. ET PERSECUTUS EST HOMINEM INOPEM ET MENDICUM, ET COMPUNCTUM CORDE MORTIFICARE.

Explicat Propheta in quo sita fuerit crudelitas Judae et populi Judaeorum, quia videlicet persecutus est Christum, « hominem inopem et mendicum, et compunctum corde mortificare, » id est, ad eum morti tradendum. S. Augustinus non audeat haec de Christo exponere, quia Christus non potest dici *compunctus corde*, cum compunctio sit propria eorum, quorum est poenitentia. Ideo per hominem *compunctum corde*, intelligit Apostolos et alios fideles, quos Iudaei usque ad mortem persecuti sunt. Sed quia S. Hieronymus, Theodoretus, Euthymius et alii de Christo haec omnia intelligunt, et textus ipse quadammodo nos cogit, ut hunc versiculum de Christo potissimum exponamus, dicendum est Christum dici *hominem inopem*, quia cum esset dives, « propter nos egenus factus est, » ut nos inopia sua locupletaret, ut dicit Apostolus II *Corin. A. VIII*. Dicit etiam *mendicum*, quia ex aliena misericordia in hoc mundo vivere voluit, ut verbo Dei predi-

cando, et orationi pro nobis faciendae totus in-cumberet; dicit denique *compunctum corde*, non compunctione culpa, sed compunctione poenae et anxietatis, ac sollicitudinis, quam pro salute generis humani assidue in corde gerebat. Notatur autem in his verbis summo crudelitas: nam qui hominem occidere quaerit, vel moveri solet ab iracundia ob injuriam acceptam, vel a cupiditate spoliandi divitem, vel ab invidia alienae felicitatis. Christus autem, mitis et humilis corde, nemini faciebat injuriam; et cum esset adeo contemptor honorum hujus mundi, ut voluntarie mendicus factus esset, non habebat unde oculos cupidorum provocaret. Denique cum assidue hominum peccata delferet, et ad poenitentiam agendam, ad felicitatem mundi sperendam, ab bona coelestia desideranda hortaretur, nulla erat causa cur eum ad mortem illius quaereret.

16. ET DILEXIT MALEDICTIONEM, ET VENIET EI; ET NOLUIT BENEDICTIONEM, ET ELONGABITUR AB EO.

Nemo est qui diligere possit maledictionem, vel odio habere benedictionem, si sub ratione maledictionis et benedictionis voluntati proponantur; sed dicitur homo diligere maledictionem et nolle benedictionem, quando ipse sibi causa est, malis suis operibus, cur maledicatur et non benedicatur. Sic Judas, tradendo Christum Judaeis ob cupiditatem modicae pecuniae, dilexit maledictionem, quia ipse sibi causa fuit cur malediceretur a Deo; et ipse idem deserendo Christum, in quo benedicende erant omnes generationes, noluit benedictionem, quia ipse sibi causa fuit cur non benediceretur a Deo. Quod idem de populo Judaeorum dici potest. Venit enim Filius Dei de caelo, ut benediceret populum suum; sed illi, Christum occidendo, sibi ipsi in causa fuerunt, cur pro benedictione maledictionem acciperent, et benedictio ad gentes transferretur. Porro benedictio Dei cumulum bonorum omnium significat, quemadmodum et maledictio cumulum omnium malorum. Videmus autem haec impleta fuisse primum in Juda, qui continuo et pecunias, quas acceperat, et vitam temporalem et sempiternam amisit; deinde in populo Judaeorum, qui regnum et sacerdotium perdidit, et excecatus atque obstinatus in incredulitate vivit, donec ad tenebras exteriores, quae sunt in gehenna, descendat.

17. ET INDUIT MALEDICTIONEM SICUT VESTIMENTUM, ET INTRAVIT SICUT AQUA IN INTERIORA EIUS, ET SICUT OLEUM IN OSSIBUS EIUS.

Declarat Propheta puterrimis similitudinibus maledictionem divinam esse cumulum omnium malorum tum exteriorum, tum interiorum, ita ut homo maledictus a Deo cunctis malis ita repletur, ut nulli bono relinquatur locus. Primum comparat maledictionem divinam vestimento,

quod totum corpus undique tegit, et quia vestimentum non intrat ad viscera, comparat etiam aqua, quae hominem demersum in mari, non solum exterius abluit, sed etiam intrat ad stomachum, ad ventrem, ad pectus, ad omnia interna corporis humani: et quoniam aqua non penetrat ossa, imo neque carnes, venas, nervos, addit comparationem olei, quod subtilissimum est, et non solum carnes et venas, et nervos, sed ipsa etiam ossa pervadit. Sic igitur divina maledictio, non solum Judae et Judaeorum, sed omnium illorum quibus dicitur. « Ite, maledicti, » replebit malis corpus et omnia ejus membra; replebit animam et omnes ejus sensus; replebit et mentem, et usque ad intimam intelligentiam et voluntatis penetrabit. Quae certe si homines mortales serio cogitarent, non sine magno horrore viverent.

18. FIAT EI SICUT VESTIMENTUM QUO OPERITUR, ET SICUT ZONA QUIA SEMPER PRAECINGITUR.

Addit Propheta maledictionem illam non solum ubique penetraturam, sed etiam sempiternam futuram. « Fiat, inquit, ei, » Judae videlicet et populo Judaeorum, « ea maledictio sicut vestimentum quo operitur, » id est, semper illi adhaereat, quemadmodum vestis semper adheret homini, ne turpitudinem ejus appareat. « Et sicut zona quae semper praecingitur, » id est, non solum maledictio illi adhaereat, sed etiam firmissime adhaereat, quo modo cingulum firmissimis et multiplicibus nodis adstringi solet. Quis digne cogitare valeat qualis sit nodus, quam firmus, quam insolubilis, decretum immutabile omnipotentis voluntatis Dei?

19. HOC OPUS EORUM, QUI DETRAHUNT MIHI APUD DOMINUM, ET QUI LOQUUNTUR MALA ADVERSUS ANIMAM MEAM.

Concludit Propheta praedictionem miseriarum Judae, dicens: « Hoc opus eorum, » id est, haec erit merces operis eorum. Accipitur enim in Scriptura opus pro mercede operis, ut *Levit. XIX*: « Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. » « Qui detrahunt mihi, » id est, qui me seductorem vocant, qui Filium Dei esse negant, etc., « apud Dominum, » id est, haec erit merces eorum apud Dominum, sive a Domino, ut clarius habetur in textu hebraico, quem S. Hieronymus sic reddidit: *Hec est retributio a Domino his qui mihi adversantur, et qui loquuntur mala adversus animam meam*, id est, qui obloquuntur de me mala. Est enim haec pars posterior versiculi, repetitio et explicatio prioris.

20. ET TU, DOMINE, DOMINE, FAC MECUM PROPTER NOMEN TUUM, QUIA SUAVIS EST MISERICORDIA TUA.

In ultima parte Psalmi precatur Christus pro se, et pro corpore suo, quod est Ecclesia; et pre-

cando praedicit multa bona, quemadmodum in superioribus partibus per modum imprecationis praedixit multa mala Judae et Judaeis. Primum igitur orat Dominum, ut sibi semper adsit, seque et corpus suum adjuvet propter gloriam nominis sui. « Et tu, inquit, דודי ודודי, Domine, Domine. » Prima vox continet nomen quatuor litterarum, quod est proprium *Dei*, et deducitur ab *esse*, quia Deus est fons essendi; secunda continet aliud nomen, quod proprie *Dominum* significat. Ita sensus est: Tu fons essendi, qui es Dominus omnium rerum, « fac mecum, » id est, mecum operare, mihi te adjuuge, « propter nomen tuum, » id est, ad gloriam tuam. « Quia scavis est misericordia tua, » id est, quia misericordia tua benigna est, et facile inclinatur ad succurrendum miseris. Ubi loquitur tum pro se, tum pro corpore suo, quod est Ecclesia, et poscit auxilium Dei adversus persecutores ex tribus capitulis: primo, quia Deus est Dominus omnium rerum, ac per hoc potest, si velit, hostes reprimere; secundo, quia hoc postulatur propter nomen Dei extollendum; tertio, quia Dei misericordia benigna est, ac per hoc Deus non solum potest, sed etiam vult misereri. Et quoniam, ut dixi, haec est praedictio per modum precationis, vel simul precatio et praedictio: ideo certi sumus Ecclesiam Christi semper a Deo protegendam et juvandam esse, « ut porta inferi non prevaleant adversus eam, » juxta id quod dictum est *Matth. XVI*.

21. LIBERA ME, QUIA EGENTIS ET PAUPER EGO SUM, ET COR MEUM CONTURBATUM EST INTRA ME.

Pergit in oratione Propheta in persona Christi et videtur respicere tempus illud, quo Christus dixit *Joan. XII*: « Nunc anima mea turbata est, et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora; » vel cum in hortu precatos est Patrem, et Apostolus dixit: « Tristis est anima mea usque ad mortem. » « Libera, inquit, me ab imminente morte, quoniam egenus et pauper ego sum, » id est, omni humano auxilio destitutus, non habeo, qui pugnet pro me; et anima mea turbata est intra me, id est, tristitia et horror ex consideratione mortis future turbavit me. Haec autem Christus dicebat, ut ostenderet se vere esse hominem, quod mortem absolute consideratam, ut naturae contrariam exhorrebat: cum tamen eandem mortem, ut praedium redemptionis a Patre decretum et ordinatum maxime desideraret. Quare *Joan. XII*, cum dixisset: « Salvifica me ex hac hora, » subjunxit: « Sed propterea veni in hanc horam; » et *Matth. XXVI*, cum dixisset: « Transeat a me calix iste, » continuo addidit: « Sed non sicut ego volo, sed sicut tu. » Porro quod atinet ad corpus Christi, quod est Ecclesia, petitur liberatio a persecutoribus et tentationibus, quia coetus Ecclesiae egenus et pauper est, id est, non nititur viribus suis, aut meritis suis, sed tanquam vere mendicis, in solo Deo confidit.

22. SICUT UMBRA CUM DECLINAT, ABLATUS SUM ET EXCUSUS SUM SICUT LOCUSTÆ.

Hæc pertinent ad comprehensionem Domini, quæ facta est post orationem in horto. Comparat vero Prophetæ comprehensionem umbræ deficienti, quoniam umbra sine ullo strepitu deficit, et maximo cum silentio. Sic enim et Dominus avulsus est a discipulis, et captivus ductus, imo etiam ad varia tribunalia, et ad ipsam Crucem adductus sine murmure, sine resistentia, sine defensione. « Sicut umbra, inquit, cum declinat, ablatum sum, » id est, ablatum sum a comitatu discipulorum ad tribunal Caiphæ, Pilati et Herodis eo silentio, quo declinans umbra deficere solet. « Et excusus sum, » id est, jaclatus ab uno tribunali ad aliud, « sicut locustæ, » vilissimæ scilicet animalia, a vento jactari solent ab uno loco ad alium. S. Augustinus priorem partem versiculi refert ad Christum in persona propria, posteriorem ad Christum in persona discipulorum. Ille enim ablatum est, sicut umbra, illi excussi velut locustæ.

23. GENUA MEA INFORMATA SUNT A JEJUNIO, ET CARO MEA IMMUTATA EST PROPTER OLEUM.

Hic videtur describi debilitas Christi ex jejuniis, adjuncta vigilia, et labore illius noctis et sequentis diei, quo passio peracta est: quamvis etiam toto vite tempore Dominum frequentissime jejunasse credendum sit. « Genua mea, inquit, infirmata, » id est debilitata « sunt a jejuniis, et caro mea immutata, » id est, macie et pallore confecta apparuit « propter oleum, » id est, propter pinguedinem suam amissam. In hebræo clarius habetur, *caro mea immutata est* *וַיִּשְׁחַת*, id est, a pinguedine, id est, ex pingui macilentia reddita est. Varie hic locus ab aliis explicatur; sed hæc nobis explicatio litteralis maxime visa est.

24. ET EGO FACTUS SUM OPPROBRIUM ILLIS, VIDERUNT ME ET MOVERUNT CAPITA SUA.

Hic concludit passionem: nam post illam summam debilitatem, factus est Dominus opprobrium Judæis, cum enim in medio latronum crucifixum viderunt, et viso eo moverunt capita sua, stantes ante crucem et dicebant: « Vah! qui destruis templum Dei, » etc. *Matth. xxvii.*

25. AMOVA ME, DOMINE DEUS MEVS, SALVUM ME FAC SECUNDUM MISERICORDIAM TUAM.

Precatur Dominus de corpore exiens auxilium Patris ad celerem resurrectionem, ut diximus in explicatione *Psalm. xxi et lxxvii*, et simul precatur corpori suo mystico, id est, Ecclesie, veram salutem corporis et anime.

26. ET SCIANI, QUIA MANUS TUA HÆC, ET TU, DOMINE, FECISTI EAM.

Ne putarent homines Christum ad passionem et

mortem ignominie plenam invitum pervenisse, et ne jactarent Judæi se potentia sua in Christum prævaluisse, admonet Prophetæ in persona Christi, hoc totum a Deo factum esse, juxta illud *S. Petri Act. iii*: « Deus, qui prænuñtiavit per os omnium Prophetarum, implevit sic. » Ait igitur: « Et sciant » homines omnes, ac præsertim Judæi, « quia manus tua hæc, » id est, quia hæc res, hæc passio, hæc mors mea, a manu tua, hoc est, voluntate et potestate tua processit. « Et tu, Domine, fecisti eam. » Neque enim potuissent Judæi aut Gentes Christo prævalere, eumque affligere et occidere, nisi Deus voluisset. Neque tamen excusantur a gravissima culpa, qui Christum occiderunt, quasi voluntatem Dei adimpleverint; ipsi enim non voluntatem Dei, sed odium cordis sui implere voluerunt: Deus autem mala eorum voluntate, quam ipse non fecerat, usus est ad mundum redimendum pro obedientiam et charitatem, patientiam et humilitatem unius sui. S. Augustinus per *manum Dei*, hoc loco intelligit Christum, quem Deus fecisse dicitur, quia humanitatem ejus fecit. Alii per *manum Dei* intelligunt potentiam Dei, sed per particulas illas, hæc et eam, intelligunt salutem. Sed nos Theodoretum secuti sumus, cujus expositio maxime litteralis nobis visa est.

27. MALEDICENT ILLI, ET TU BENEDICES; QUI INSURGUNT IN ME, CONFUNDANTUR, SERVUS AUTEM TUIS LETABITUR.

Persecutores, ignorantes hæc quæ dicta sunt, « maledicent mihi » et Ecclesie meæ: ut revera usque ad hanc diem Judæi blasphemare et maledicere pergunt; sed « tu benedices, » non solum mihi, me glorificando et exaltando ad dexteram tuam, sed etiam propter me benedices omnes gentes, eas per fidem et baptismum in filios adoptando. Ex quo fiet ut illi, qui me persequuntur et mihi maledicunt, tandem « confundantur: servus autem tuus, » ego et fratres mei letitia sempiterna fruamur.

28. INDUCANTUR, QUI DETRAHUNT MIHI PEDORE, ET OPERIANTUR SICUT DIPELOIDE CONFUSIONE SUA.

Confirmat quod dixit, et per modum imprecationis prædicit omnes Christi et Ecclesie adversarios tandem cooperiendos confusione et pudore, instar vestimenti duplicis undique hominem operientis. Quod quidem in die judicii omnino implebitur. Vox hebraica *קַלְקַל* significat vestem amplam et honorificam, qualis erat tunica sacerdotalis, quæ describitur *Exod. xxviii*. Sed Septuaginta Interpretes verterunt *διπλοειδῆς*, vel quia vestis erat tam ampla et longa, ut duplicari posset; vel quia revera ea vox significat vestem suffultam alia veste, ac per hoc duplicem, ut sunt apud nos vestes permultæ. Sensus autem est confusione damnatorum in novissimo die fore maximam, ita ut pleni sint futuri erubescencia et pa-

dore. Et certe, quæ major confusio cogitari potest quam ingratitude, insipientiam aliaque vitia damnatorum in theatro mundi totius, coram angelis et hominibus, qui ab initio sæculi fuerunt, apertissime detegit?

29. CONFITEBOR DOMINO NIMIS IN ORE MEO, ET IN MEDIO MULTORUM LAUDABO EUM.

Hoc opponitur confusio impiorum. Illi enim præ confusione obmutescunt: Christus autem et electi ejus « confitebuntur laudes Deo, nimis in ore suo, » id est, magno clamore magnoque jubilationis affectu, idque in medio multorum, in theatro orbis terrarum in die judicii, et postea in theatro celestis Jerusalem in æternum.

30. QUIA ASTITIT A DEXTRIS PAUPERIS, UT SALVAM FACERET A PERSEQUENTIBUS ANIMAM MEAM.

Hæc est ratio tante confessionis et laudis, quoniam Deus auxilio suo « astitit a dextris pauperis Christi, » et populi ejus, « ut salvaret a persecuentibus Judæis, » vitam temporalem Christi, quod factum est per celerem resurrectionem, et a persecuentibus tum hominibus, tum demonibus, vitam æternam electorum ejus. In hebræo est *וַיִּשְׁתָּחֶה* *missophete*, id est, a judicibus, pro eo

quod nos habemus, *a persecuentibus*, et quidem quod atinet ad Christum, præcipui persecutores Christi fuerunt Caiphæ et Pilatus, qui Christum morti adjudicaverunt. Sed sapientia Dei astitit Christo, tanquam optimus patronus, et sententiam iniquam revocari fecit a divina potentia, quæ Christum ad vitam revocavit. Quod vero atinet ad Ecclesiam, judices qui persequantur Ecclesiam, erant tum imperatores et reges, ac magistratus paganorum, qui multa millia sanctorum martyrum morti adjudicaverunt; tum præcipue demones, qui sententiam Dei in genus humanum latam proferebant, et ex illa genus humanum morti æternæ adjudicabant: sed astitit advocatus potentissimus Christus, « qui tulit de medio chronographum, quod erat contrarium nobis, illudque delevit et affixit cruci, » et pauperum animas salvavit, ut scribit Apostolus *ad Coloss. ii*. Hic illud annotandum est, Deum assistere a dextris pauperum, id est, eorum qui agnoscunt pauperitatem suam, debilitatem videlicet virium suarum, et ideo assidue pulsant ad ostium Dei, qui dives est in misericordia. Item a dextris pauperis, id est, eorum qui exuerunt affectum reformationis creaturarum, et spiritu pauperes effecti in solo Deo divitias suas posuerunt.

PSALMUS CX

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Psalmus David.*

Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis:

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

5. Dominus a dextris tuis: confregit in die ira sue reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas: tonquassabit capita in terra multorum.

7. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Argumentum. — Regis Messie celebrantur majestas, potentia et victoria bellorum. Expugnato a Davidicis copiis Hierosolymorum castello factum esse carmen videtur. Strophæ duæ: vers. 1-4, Dei Filio narrat vates, quæ ejus

V. s. n. — *David Canticum [h. Psalmus].*

Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Virgam [h. *baculum*] fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ in montibus [h. *splendoribus*] sanctis: Quasi de vulva oriatur tibi rex adolescentiæ tuæ.

Juravit Dominus, et non penitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

Dominus ad dexteram tuam [a. *dextera tua*], percussit in die furoris sui reges.

Judicabit in gentibus, implevit [h. *cadaveribus*] valles, percussit caput in terra multa.

De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

causa facturus sit Pater; vers. 5-7, Patri narrat Filii præclare facta. De Messia cani Psalmum arguunt, 1° tum loca Novi Test. *Matth.* xiii, 41-46; *Marci.* xii, 35-37; *Luc.* xx, 41-44; *Act.* ii, 34; vii, 55-56; *I. Petr.* iii, 22; *Rom.* viii, 34; *I. Corinth.* xv, 24 sequ.; *Ephes.* i, 20-22; *Philipp.* ii, 9-11; *Hebr.* i, 3, 13, 14; vii, 1, x, 12-13; tum SS. PP. omnes; 2. tum rationes intrinsecæ: a) quod regem, de quo agitur, *Dominum suum* ipso Davide vocat; b) quod eum Jova a dextris suis sedere jubet; c) quod populus ejus ornamentis sanctis indutus sisititur; d) quod dicitur *sacerdos*; e) et quod *in æternum*. Argumentis intrinsecis rationalistæ respondent, primo quidem, vel non a Davide scriptum esse carmen, sed in Davidem ab alio eo tempore factum, vel Davidem ut poetam de se ut rege ita potuisse loqui; secundo, locutionem *sedere ad dexteram Jovæ*, i. e. nisi ejus auctoritate et potentia: sic etiam vicarii veterum Arabum regem in consensu ad dexteram regis locum tenebant; tertio, ornamentis sanctis, i. e. ornata festo, eos decenti, qui Jova duce proficiscuntur ad bellum; quarto, coll. II *Son.* vi (Cl. *Zach.* vi, 13), tum I *Reg.* viii; II *Reg.* xii, 4 sequ.; xvii, 4 sequ.; xxii, 1 sequ.; *Ps.* cv, 15; quinto, quod *in æternum* sæpe *in vita tempore*, scriptis etiam de minoris ambitu spatio, quam de æternitate metaphysica in Script. accipi. Maurer: «Daorum stropharum est Psalmus (1-3, 4-7), quarum utraque incipit a dicto quodam Jovæ, utraque regem Jovæ auspiciis hostes omnes prostraturum esse dicit.»

1. Davidis carmen.

Effatum Jovæ ad Dominum meum :

«Sede ad dexteram meam,
usque dum posiero hostes tuos scabellum pedibus tuis.»

2. Baculum potentie tuæ emittet (protendet) Jova ex Sione :
impera in medio hostium tuorum.

3. Populus tuus spontaneæ oblationes die militiæ tuæ in ornatu sancto,
ex utero auroræ tibi ros juvenutis tuæ.

4. Juravit Jova, nec penitebit eum :

«Tu es sacerdos in perpetuum,
secundum rationem Melchisedeci.»

5. O Jova, Dominus (Messias) ad dexteram tuam adest,
inde confringit in die iræ suæ reges (hostiles).

6. Judicium exercet inter gentes (afferenda illis clade),
plena est terra cadaveribus,
confringit capita in terra ampla (late patenti).

7. E rivo in via bibit,
hinc tollit caput.

NOTE.

Vers. 1. *Usquequæ* tempus, quod excurrit, in præsentem non spectat, minime vero excludit. — *Baculum*, sceptrum, non gubernantis, sed dominantis. *Impera*, imperativus fidenter promittentis. — Vers. 3. Ita Hengstenberg, ut sensus sit: *Populus tuus*, o Messias, est spontaneæ Deo oblationes, vestibus sanctis indutus (cf. *Apoc.* xix, 14; *I. Petr.* iii, 4; *Col.* iii, 9, 10) in die triumphi tui (ascensionis in cælum); *juvenutis tua* (id. ac *populus tuus*) pulchra est ut ros, qui ex utero auroræ oritur. Alius, legendo *inca*: *Tecum* (tuæ) sunt omnes excellentiæ in die virtutis tuæ (triumphi, puta ascensionis) in splendoribus sanctitatis (cælis); *ex utero ex aurora* (ex utero auroræ) tibi oritur ros nativitatæ tuæ, i. e. ex sinu Dei trahis nativitatem pulchram vigentemque, ut rorem. Rationalistæ, *populus tuus*, o Davides, *promptus* (propr. *promptitudines*, abstr. pro concreto) est die militiæ tuæ in ornatu sancto (festo); *Ex utero auroræ* prodit tibi ros juvenutis tuæ, i. e. rori ex auroræ gremio prodeunt par multitudine et vigore tibi sese offert pubes tua bellica. Tunc in ornatu sancto alii priori hemistichio, posteriori aut jungunt. Pro *behæretæ*, S. Hieronymus cum paucis legit *behæretæ*, in montibus sanctis. — Vers. 4. *Sacerdos*, in sensu latissimo. *Cohen* est præcipuus minister, quem Turcæ *Vizirum* vocant, cujus ministerio Rex sui regni res omnes administrat, qui regis est mediator, et illius vices gerit: cf. *I. Reg.* viii, 8; *I. Paral.* xvii, 47. rex Messias igitur a Patre hic constituitur solus mediator Deum inter et creaturas (cf. *I. Tim.* ii, 5; *Col.* i, 20; *Ephes.* ii, 18). *Rationem*, tod. parag. *Melchisedecus* rex erat et pontifex: cf. *Gen.* xiv, 18; *Matth.* xxvi, 26; *Hebr.* passim. — Vers. 5. Ita factum est; en jam rex Messias, etc. Juxta Rationalistas jam describitur Davidis

pugna et victoria, Jova auxiliante. — Vers. 6. *Plena est terra*, propr. *plenum est*, impers. Alius, *complet cadavera*, numerum cadaverum; alii, *implet terram cadaveribus*. — Vers. 7. Hengstenberg: Ad Gedeonis factum alluditur. Alius: Rex Messias, antequam a dextris Jovæ sedeat, bibet et a. ente (tribulationis) in via hujus vitæ propterea exaltabitur in cælis. Schunerrerus et hodiernorum patrumque: Cum fatigatus fuerit cæde hostium, tamen haud remittet, sed potu aquæ ex rivo christi refectus novas vires exeret in hostibus profligandis.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David.

Hic Psalmus celeberrimus est, tum magnitudine mysteriorum, tum obscuritate sententiarum. Sed quamvis excæcati Judæi multa fabulentur, tamen apud Christianos nulla dubitatio est, quin hic Psalmus de Christi regno et sacerdotio intelligatur, ita explicante Spiritu Sancto in multis locis sanctarum Scripturarum, *Matth.* xxiii; *Act.* ii; *I. Corinth.* xv; ad *Hebr.* i, 5, 7 et 10.

EXPLICATIO PSALMI.

4. DIXIT DOMINUS DOMINO MEO : SEDE A DEXTRIS MEIS.

Vidit in spiritu David Messiam, post mortem et resurrectionem, ascendentem in cælum, et refert ad nos verba Dei Patris ad Filium, quibus eum invitabat ad consequendum et correptandum. «Dixit,» in hebræo est דָּבַר *neum*, quod proprie significat dictum, et conjunctum cum nomine sequenti, verti potuisset, *dictum Domini ad Dominum meum*. Sed sensus est idem, et gratia claritatis verterunt Septuaginta: «Dixit Dominus.» Quamvis autem dixit sit temporis præteriti, et tempore Davidis id tempus nondum advenisset, tamen recte utitur David verbo temporis præteriti, quia vidit rem futuram, tanquam præteritam. *Dominus* in hebræo est nomen quatuor litterarum, quod proprie soli Deo vero convenit; quod quamvis a modernis pronuntietur *Iehova*, tamen ab antiquis non solebat pronuntiar; sed loco ejus pronuntiabatur aliud nomen, quod *Dominum* significat. Ita Septuaginta Interpretes ubicumque hoc nomen proprium Dei invenerunt revertuntur *Kiptæ*, id est *Domini*, de qua re scripsimus in exercitatione grammatica ad primum vers. *Psal.* xxxiii. «Domino meo,» in hebræo est, אֲדֹנָי *ladoni*, quod proprie *Domino meo* significat; quamvis autem Rabbinus per *Domini* hoc loco intelligant Abraham, ut S. Hieronymus refert in Commentario ad cap. xxi *Matth.*; vel Ezechiam, ut refert Justinus in *Dialogo contra Thyphonem*, et Tertullianus lib. V in *Marcionem*: tamen certum est non alium hoc loco *Dominum* vocari, nisi Messiam, qui fuit filius David secundum carnem, et Dominus David secundum divinitatem: totus enim Psalmus id clamat, cum neque Abraham, neque Ezechias sederint ad dexteram Dei neque genitii sint ante luciferum, neque sa-

cerdotis fuerint secundum ordinem Melchisedech. Quare Judæi interrogati a Christo, *Matth.* xxiii, quomodo David in spiritu vocet Messiam Dominum suum, non sunt ausi negare Psalmum intelligendum esse de Messia. Cur autem non repetatur hoc loco nomen proprium Dei, non est ratio, quia Filius non sit verus Deus, ut est Pater, ut Ariani docebant, sed quia hic non agitur de Filio Dei simpliciter, sed de Filio Dei incarnato. Filius autem Dei incarnatus in Scripturis passim Dominus appellatur, et Pater Deus, cum simul nominantur; cujus rei ratio est, quia nomen *Domini* convenit Filio secundum utramque naturam, nomen autem *Dei* non convenit ei, nisi ratione naturæ divine. Itaque si hoc loco idem nomen tributum fuisset Patri et Filio, suspicari possemus hæc dici Filio tantum, ut Deus est. Quod autem Filius Dei incarnatus, qui etiam Christus dicitur, in Scripturis passim appellatur Dominus et Pater Deus dicitur, perspicuum est ex illo *I. Cor.* viii: «Unus Deus Pater, et unus Dominus Jesus Christus;» et *II. Cor.* i: «Gratia vobis, et pax a Deo Patre, et Domino Jesu Christo;» et ad *Ephes.* vi: «Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Jesu Christo;» et in ipsis Evangelis, atque Actis Apostolorum, et Epistolis eorumdem Apostolorum, cum ubique Christus dicitur *Dominus*, vix in uno altero loco dicitur *Deus*, quia videlicet, ut diximus, nomen Dei convenit Christo solum ratione divine naturæ, nomen Domini convenit secundum utramque naturam; unde etiam in Symbolo dicimus: «Credo in Deum, Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum.» «Sede a dextris meis.» Sessio quietem et auctoritatem præcipue regiam denotat; hæc autem Christi sessio est ineffabilis quies, et summa regia potestas. Illud autem, a

dextris meis, significat aequalitatem et consortium regni Dei Patris super omnes creaturas. Quam aequalitatem semper habuit Filius Dei ratione divinae naturae, sed ad eam elevatus est ratione naturae humanae, post humilationem usque ad mortem, mortem autem crucis. Sic enim loquitur Apostolus *Philipp.* 1: « Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. » Idem enim est esse in dextera Dei, et in gloria Dei, hoc est in maiestate Dei; haec autem gloria est, quod habent nomen super omne nomen, et *1^a Thim.* 2: « Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus, » ubi explicat Apostolus illud, *sede a dextris meis*, ut idem sit, quod regna tecum, donec ponam, etc. Idem quoque Apostolus *ad Hebr.* 1: « Cui dixit angelorum: Sede a dextris meis? omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi? » etc. Ubi per *sedere a dextris Dei* significatur differentia inter Christum et angelos, quod isti sint ministri et servi, et ideo non sedeant, sed militant in ministerium: Christus autem, ut Rex et Dominus, sedeat cum Patre, creaturis omnibus superior. Denique S. Petrus *Act.* 2: « Dextera, inquit, Dei exaltavit effudit hoc donum, quod vos vidistis et audistis; non enim David ascendit in caelum: dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum et Christum fecit Deus hunc Jesum, quem vos crucifixistis. » Ubi S. Petrus docet, *sedere a dextris Dei esse ascendisse in caelum*, dominari et regnare ubique, ut dominatur et regnat Deus.

2. DONEC PONAM INIMICOS TUOS SCABELLUM PEDUM TUORUM.

Hic versiculus confirmatur cum primo apud Hebraeos, juxta Rabbinorum distinctiones; sed Septuaginta Interpretes, qui Rabbinos omnes praecesserunt, novum versiculum esse debere judicaverunt. Significat autem his verbis Propheta, regnum Christi nunquam finiendum, neque periculum esse, ut ab inimicis evertatur, cum Deus statuerit paulatim omnes omnino inimicos illi subicere, ut pacifice postea daret in aeternum. Itaque illud, *donec*, non significat Christum non amplius sessurum, ubi fuerint omnes hostes debellati, sed significat Christi regnum semper propagandum magis et magis, donec nullus omnino supersit inimicus, qui illi genua non flectat, quasi dicat: Perge regnare tecum, nec desistas propagare regnum, donec omnes hostes debellantur. Porro ista propagatio quotidie impletur, dum ahi convertuntur ad fidem et obedientiam, et sponte sub-

iciuntur pedibus Christi, ut in eis, tanquam in scabello quiescat, et tandem finito exilio pergunt ad patriam, ubi feliciter sub Deo requiescent; alii vel pervertuntur, vel in perversitate perdurant, et tandem per mortem ad iudicium rapiuntur, et damnati ad inferos detrahuntur, ubi Christi pedibus perpetuo comprimuntur. In novissimo die propagatio complebitur, et tunc Christo flectetur omne genu, caelestium, terrestrium et infernorum. At cur dicit Pater, « donec ponam? » nonne etiam Filius ponit inimicos suos scabellum pedum suorum? Omnino quod Pater operatur, etiam Filius operatur, ut ipsemet asserit; sed tribuitur haec actio Patri, quia per eam redditur merces obedientiae Filii, ut paulo ante Apostolum dicentem audivimus: « Propter quod et Deus exaltavit illum. » Praeterea omnis actio, quae ad potentiam pertinet, Patri solet tribui, quoniam etiam Filius sit communis, quoniam a Patre Filio communicatur, non Patri a Filio, et Filio quidem, ut Deus est, communicatur per generationem; eidem Filio, ut homo est, communicatur per gratiam hypostaticae unionis. Quod autem Filius Patri cooperetur in hac actione subjicendi communes hostes, dicitur in sequenti versiculo.

3. VIRGAM VIRTUTIS Tuae EMITTET DOMINUS EX SION: DOMINARE IN MEDIO INIMICORUM TUORUM.

Propheta David cum in spiritu audivisset Patrem loquentem ad Filium, ac dicentem: « Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, » convertit se ad Filium, et eodem spiritu revelante demonstrat unde incipienda esset propagatio regni Christi in terris. « Virgam, inquit, virtutis tuae emittet Dominus ex Sion, » id est, Dominus Pater, ut ponat inimicos tuos scabellum pedum tuorum, sceptrum regalis potentiae tuae ex civitate Jerusalem, et ex ipso monte Sion extendere incipiet, et propagabit usque ad ultimum terrae. Concordat cum hac prophetia verbum Domini, *Luc.* 22: « Oportebat Christum pati et resurgere a mortuis tertia die, et praedicari in nomine ejus penitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma; » et *Act.* 1: « Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judea et Samaria, et usque ad ultimum terrae. » Virga hoc loco sceptrum significat, et per sceptrum intelligitur regalis potestas: per virtutem autem significatur robor et fortitudo, ut clarius habetur in textu originali. Itaque virga virtutis est sceptrum potentiae, dicitur autem haec virga emittenda ex Sion, quasi ex monte illo germinaverit, quoniam in Jerusalem cepit regnum Christi spirituale; ibi enim fuerunt primi credentes, et ibi cepit propagatio fidei per Apostolos. « Dominare in medio inimicorum tuorum, » est quasi fausta acclamatio et exhortatio ad propagandum imperium per omnes gentes, quasi dicat: Tu igitur perge feliciter, infer vexillum crucis tuae in medium paganorum et Judaeorum, ubi sunt

confertissimi hostes tui, ibique in medio eorum dominare, id est, illis invitis et repugnantibus regnum tuum constitue. Quod certe brevi factum videmus: nam intra paucos annos, frustra Judaeis et paganis reluctantibus, Ecclesiae Christi in toto orbeterrarum constituta fuerunt. Scribit enim Apostolus *ad Coloss.* 1: « Evangelium in universo mundo est, et credit, et fructificat; » et S. Ireneus vicinus Apostolicis temporibus, lib. 1, cap. 11: « Ecclesia, inquit, per universum orbem usque ad fines terrae seminata est; » et cap. 11, meminit Ecclesiarum Germaniae, Iberorum, Libyae, Aegypti, Galliarum, Orientis, et earum quae in medio mundi erant, per quas intelligit Ecclesias Graeciae et Italiae. Recte autem dicit Psalmus, « in medio inimicorum tuorum, » quia quantumlibet Ecclesia propagetur et crescat, semper erit in medio inimicorum, id est, Judaeorum, paganorum, hereticorum, et falsorum christianorum, dum in terris peregrinatur. Sed in consummatione saeculi fiet separatio honorum a malis, et non erit amplius regnum Christi in medio inimicorum suorum, sed eminebit et exaltabitur super omnes inimicos suos.

4. TECUM PRINCIPIMUM IN DIE VIRTUTIS Tuae, IN SPLENDORIBUS SANCTORUM, EX UTERO ANTE LUCEFERUM GENUI TE.

Dixerat: « Dominare in medio inimicorum tuorum, » quod intelligitur in hoc tempore, dum regnum Christi ab inimicis oppugnatur: declarat nunc quid erit in novissimo die, quando omnes inimici subjecti erunt, ut scabellum pedibus ejus. « Tecum, inquit, principium in die virtutis tuae, » id est, tecum erit principatus manifestus, tunc apparebit omnibus tuum esse regnum, et apud te solum esse verum principatum. « In die virtutis tuae, » in die videlicet novissimo, quando potentia tua caelum movabit, solem obscurabit, terram concutiet, mortuos excitabit, et omnes ad tribunal tuum adduct. « In splendoribus sanctorum, » id est, quando circumdatus eris sanctis tuis, qui omnes fulgebunt sicut sol. « Ex utero ante luciferum genui te, » id est, ideo tecum erit tantus principatus, quia ego Deus Pater omnipotens « genui te » non ex nihilo, ut res creatas, sed « ex utero » meo, ut filium verum, naturalem et consubstantialem, idque « ante luciferum, » id est, antequam stellas crearem, ante omnem creaturam, ante omnia saecula. Haec est communis expositio Patrum, Hieronymi, Chrysostomi, Augustini, Theodoretii et Euthymii. Sed consideremus singula verba. *Tecum*: ex hebraeo S. Hieronymus verit, *populus tuus*. Sed verbum hebraicum potest legi *hannemeha*, et significat, *populus tuus*; potest etiam legi *himmeha*, et significat *tecum*, et sic legerunt Septuaginta Interpretes, et ideo dixerunt, *principium*: in hebraeo est *נִבְרַחְתָּ*, quod proprie significat *principes*; sed Septuaginta videntur legisse *נִבְרַחְתָּ*, *principatus*, et sic exponit

S. Chrysostomus hoc loco vocem graecam *ἀρχή*, quae et *principium*, et *principatum* significare potest. Quod si placeat non accipere principium principatus, sed simpliciter pro principio, exponere poterimus: *Tecum principium*, id est, tecum est principium primum omnium rerum, quia tu es in Patre, et Pater in te. Sed prior expositio videtur praefertenda, ut magis consentanea textui hebraico. *In die virtutis tuae*: in his verbis nulla est discrepantia inter codices, nisi quod in hebraico per *virtutem* significatur proprie fortitudo et potentia. *In splendoribus sanctorum*; in hebraico legitur, *in montibus sanctitatis*. Sed videtur Septuaginta Interpretes non legisse *הַרְרֵי* per *π*, quod significat *montes*, sed *הַרְרֵי* per *σ*, quod significat *splendores*. Idem autem est, *in splendoribus sanctitatis*, et in *splendoribus sanctorum*, quia siquidem possunt sancti homines *splendores sanctitatis*, quia sanctitas in eis resplendet. *Ex utero*; ex hoc verbo probant Sancti Patres efficacissime Christi divinitatem: nam si Christus creatura esset, non esset dici genitus ex utero: nemo enim dicit se genuisse ex utero domum, vel scamnum, vel aliud quidpiam ex arte factum: neque Deus unquam dixit se genuisse ex utero caelum, aut terram. Porro per uterum intelligitur essentia Dei secreta et intima; et quamvis uteris proprie ad matrem, non ad patrem pertinet, recte tamen Deus Pater dicitur ex utero genuisse, tum ut clarius ostenderet Filius consubstantialis Genitori: clarius enim filius est ex substantia matris, quam ex substantia patris; tum quia Deus non opus habuit uxore ad filium gignendum et pariendum. Ipse enim genuit, ipse peperit, unde dicit Isaias cap. ult.: « Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? » *Ante luciferum*; hinc significatur aeternitas Filii, qui genitus fuit ante luciferi creationem, ac per hoc ante omnes creaturas. Sed posuit nomen luciferi, quoniam ipse etiam filius Dei, est quidam lucifer increatus. Est enim lux vera, quae illuminat omnem hominem et omnem angelum. In hebraeo habetur *בְּשֶׁרֶת*, quod S. Hieronymus verit, *ex aurora*. Sed potest etiam verit, *prae aurora*, id est ante auroram. Septuaginta Interpretes posuerunt *luciferum pro aurora*, sive quia cum aurora solet oriri lucifer, sive quia ipsa aurora etiam est lucifer; quare S. Hieronymus *Job.* 31, 42, verit, *oriens ut lucifer*, cum tamen in hebraeo sit *mane*; itaque *luciferum* accipit pro *mane*, sive pro *aurora*. *Genui te*: in hebraeo nunc legitur, *tibi ros natiuitatis tuae*. Sed Septuaginta non habuerunt illa duo vocabula, *tibi ros*; et pro *natiuitatis tuae*, legerunt, *genui te*, quia verba hebraica mutatis punctis utroque modo legi possunt, *לִירוּחֵי*, id est *natiuitatis tuae*, *לִירוּחֵי*, id est *genui te*. Potest etiam fieri ut Septuaginta Interpretes legerint, *tibi ros natiuitatis tuae*, sed verba obscura declarare voluerint per suam versionem, et ideo dixerint, *genui te*. Id enim obscure significat illa verba, *ex utero ante luciferum tibi ros natiuitatis tuae*, id est, ex utero ante luciferum fuit

tibi natus ex me, ut estrori ex ovo. S. Augustinus addit allam expositionem minus principalem, quod videlicet David Christo filio suo secundum carnem dicat: Ego genui te ex utero Virginis Mariæ, filiæ meæ, antequam lucifer oriretur, id est, media nocte. Tertullianus quoque, lib. V in *Marcionem* exponit de partu Virginis, sed tribuit Deo illud, genui te, hoc modo: Ego, Deus Pater, genui te ex utero Virginis, nocturno tempore antequam lucifer oriretur.

5. JURAVIT DOMINUS, ET NON PENITEBIT EUM: TU ES SACERDOS IN ÆTERNUM SECUNDUM ORDINEM MELCHISEDECH.

Transit nunc a dignitate regia ad sacerdotalem, atque ostendit Christum esse sacerdotem æternum, non succedentem Aaroni, sed immediate a Deo institutum, cujus figura fuerat sacerdotium Melchisedech. *Juravit Dominus et non penitebit eum*: Juramentum Dei promissionis stabilimentum est, id quod declaravit addens: « Et non penitebit eum, » id est, firmissime statuit, nunquam mutaturus: significat enim David his verbis, sacerdotium Aaronicum fuisse mutandum, sed sacerdotium Christi nunquam esse mutandum. Penitentia enim Dei dicitur per metaphoram, cum Deus facit id quod faciunt homines, cum eos penitet facit; mutant enim quod eos fecisse penitet, sic *Gen. vi*, dicit Deus: « Delebo hominem, quem creavi, a facie terræ, ab homine usque ad animantia; penitet enim me fecisse eos; » etc. *I Reg. xv*: « Penitet me (ait Deus) quod constitui regem Saul. » *Tu es sacerdos in æternum*: dicitur hæc a Deo, non a Davide: Apostolus enim *ad Hebr. v*, non semel repetit hæc esse verba Patris ad Filium; dicitur autem Christus sacerdos in æternum, tum quia effectus unici sacrificii, quo corpus suum obtulit in cruce, manet in æternum, juxta illud Apostoli *ad Hebr. x*: « Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos; » tum quia vivens ipse in æternum, sacrificium quotidie offert per manus ministrorum sibi invicem in Ecclesia succedentium, quod idem Apostolus *ad Hebr. vii*, confirmat, dicens: « Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberent permanere; hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. » *Secundum ordinem Melchisedech*: per ordinem intelligitur ritus, lex, traditio, consuetudo: hæc enim significat vox hebraica דְּבָרִים; opponitur autem ordo Melchisedech ordini Aaron secundum Apostolum *ad Hebr. vii*. Distinguitur vero ordo Melchisedech ab ordine Aaron in multis: primo, Melchisedech non legitur successisse alteri, neque ei successisse alteri legitur; nam ideo dicitur « sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vite habens, » ut dicitur *ad Hebr. vii*. In sacerdotio autem Aaroni unus alteri succedebat, quia singuli moriendo sacerdotium illis relinquebant. Secundo, Melchisedech

erat sacerdos et rex; Aaron, simplex sacerdos. Tertio, Melchisedech obtulit panem et vinum; Aaron, oves et boves. Quarto, Melchisedech erat sacerdos universalis, non unus gentis tantum; Aaron erat sacerdos duntaxat Hebræorum. Quinto, Melchisedech non egubat tabernaculo, vel templo ad sacrificandum; Aaron egubat, et ideo nunc apud Hebræos cessavit sacrificium, quia eversum est templum. Christus igitur sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, quia revera nulli successit, neque alius ei successit in amplissima dignitate sempiterni sacerdotii; et ipse vero ac proprie non habet patrem, ut homo, neque matrem, ut Deus; idem Christus rex est et sacerdos, et obtulit panem et vinum in coena, id est, corpus suum sub specie panis, et sanguinem suum in specie vini, et non est sacerdos Hebræorum tantum, sed Hebræorum et gentium; neque alligatur sacerdotium ejus uni templo, vel tabernaculo, sed, ut prædixit Malachias cap. i, « a solis ortu usque ad oceanum in omni loco sacrificatur et offertur oblatio munda. » Ex his locis aperte convincitur heresis Lutheranorum, qui negant sacrificium verum proprieque dictum exstare in Ecclesia Dei; vel ostendunt Lutherani, si possunt, quomodo predictio sit adimpleta de sacerdotio secundum ordinem Melchisedech insituendo, et nunquam mutando.

6. DOMINUS A DEXTRIS TUIS, CONFREGIT IN DIE IRÆ SUE REGES.

S. Joannes Chrysostomus, quem Græci sequuntur, per *Dominum* hoc loco intelligit Patrem; S. Augustinus intelligit Filium, S. Hieronymus dicit quidem *Dominum* hoc loco nominatum esse Patrem; tamen statim addit illum, qui « confregit reges, judicabit in nationibus, implebit ruinas, et bibet de torrente, » esse Filium. Videtur autem nobis sententia S. Augustini esse aptior et facilior; non enim debet rationem reddere, quomodo Pater sit a dextris Filii, cum paulo ante dictum sit Filium sedere a dextris Patris, neque quomodo Pater de torrente biberit, et caput exaltaverit. Denique melius continuatur contextus verborum Prophetæ, si expositionem S. Augustini sequamur. Igitur Propheta, posteaquam dixerat Filium a Patre sacerdotem æternum appellatum fuisse, convertit sermonem ad Patrem, ac dicit Christum vere fore sacerdotem æternum, quoniam etiam multi reges terræ conspirabunt, ut sacerdotium totamque ejus religionem everiant: ipse tamen sedens a dextris Patris confringet reges adversarios, et illis omnibus invitis sacerdotium et sacra sua perpetuabit. « Dominus a dextris tuis, » id est, Christus a dextris tuis sedens, sicut illi dixisti: Sede a dextris meis, « confregit in die iræ sue reges, » id est, in die qua trahetur inimicis suis, regibus terræ, Ecclesiam suam persequentibus, confringet eos, et jam in prænotione mea confregit; jam enim prævideo, per spiritum prophetia

Herodem ab Angelo percussum, Neronem destitutum, sibi manus iniecit; Domitianum, Maximinum, Decium, et cæteros interfectos; Valerianum captivum in manus Barbarorum devenisse; Dioeletianum et Maximianum præ desperatione imperium deposuisse; Julianum, Valentem, Himericum, et omnes denique inimicos reges misere perisse, atque in gehennam detrusos meritas penas dare.

7. JUDICABIT IN NATIONIBUS, IMPLEBIT RUINAS, CONQUASSABIT CAPITA IN TERRA MULTORUM.

Dixit quid faciet Christus in presenti tempore adversus hostes suos, reges et principes terræ: nunc addit quid faciet in die novissimo adversus omnes inimicos suos: « Judicabit, inquit, in nationibus, » id est, in qui hoc tempore confregit impetum regum, et conservavit Ecclesiam suam tempore persecutionum, postea in fine sæculi « judicabit omnes nationes, » sive judicium exercebit in nationibus omnibus; et condemnatis omnibus impiis, « implebit ruinas, » id est, consummabit ultimum exterminium, complementum ruine impiorum perficiet. Ex hebræo S. Hieronymus legit, *implebit foveas*, quod etiam est verum, quia tunc implebuntur foveæ inferorum, omnibus malis hominibus et demonibus eo detrusis et conclusis; et hoc modo « conquassabit capita in terra multorum, » id est, humiliabit et conteret omnes superbos, qui nunc erecto capite adversus eum incedunt, tunc enim conculcabit superbia eorum, cum eorum toto mundo ostendet infirmitatem eorum, et contemplabiles atque confusos efficiet: et hoc erit conquassare et conterere capita eorum. Dicit autem, « in terra multorum, » quia in terra paucissimi inveniuntur veri humiles et pii, respectu superbiorum et impiorum, qui prope infiniti sunt. In hebræo habetur, *in terra multa*, id est, in magna parte terræ; sed idem est sensus, sive quis dicat superbos multos inveniri in terra, sive superbos occupare multum terræ. S. Augustinus exponit hæc omnia de presenti tempore, et in locum patrem, ut *implere ruinas*, sit instaurare quod cecidit, et *conquassare capita* sit humiliare ad salutem per contritionem, quæ pia est et utilis expositio, sed mystica: nam ad litteram exponunt de ultimo judicio Theodoretus, Euthymius, et alii communiter.

PSALMUS CXI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — Alleluia.

I. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in consilio iustorum, et congregatione.

II.

8. DE TORRENTE IN VIA BIBET, PROPTEREA EXALTABIT CAPUT.

Hunc ultimum versiculum exponunt magno consensu omnes veteres de Christi humilitate in carne mortali, et exaltatione in gloria celesti, tum illi qui verba superiora exponunt de ipso Christo, tum qui exponunt de Patre. Quare mirum est aliquos recentiores aliter sensisse. Reddit igitur David rationem cur tanta sit Christi potentia, ut reges confringere, nationes judicare, implere ruinas, et conquassare capita possit; et dicit: « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, » ac si diceret cum Apostolo: « Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen. » Torrentem appellat cursum rerum humanarum: quomodo enim torrens magno impetu et sonitu fluit, et turbidus, ac turbatus incedit, et paulo post cessat, et ne vestigium quidem sui relinquit: sic sunt res humanæ tempore hujus mortalitatis; transiunt enim omnia, et ut plurimum turbida, et turbata: audiuntur sepe maxima prælia, et turbationes gentium et populorum, ut tempore Alexandri Magni, et postea Caesaris, et aliorum similium. Sed paulo post finem accipiunt tum ipsi, tum posteri eorum, et vix inveniuntur vestigia potentie ipsorum. Ad hunc torrentem descendit Filius Dei per incarnationem suam, « et in via, » id est, in spatio vite suæ mortalis et transiens, « bibit aquam » turbidam hujus torrentis, « per tulit erumnas nostræ mortalitatis, imo etiam in profundum torrentis descendit per passionem, ita ut non biberit aquam ad refrigerium et delectationem, sed biberit molestissimam aquam, ut illi faciunt, qui demerguntur in aquis, juxta illud *Psalm. lxxviii*: « Intraverunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia: veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. » Merito igitur hujus tante humilitationis sponte susceptæ pro gloria Patris, et salute generis humani, exaltavit postea caput suum, ascendens cælum, et sedens ad dexteram Patris, constitutus iudex vivorum et mortuorum. Aliqui legunt in præterito, *bibit*; sed textus hebraicus et græcus habent in futuro, *bibet*: proinde nostra communis lectio cum textibus originalibus concordat.

V. s. n.

Aleph. Confitebor tibi Domine in toto corde: Beth. In consilio iustorum [h. rectorum] et congregatione.